

arataki, etc. He hapu nui a Ngati Kahungunu. E toru wahanga, Te Wairoa, Heretaunga, Wairarapa. He pera ano me era atu hapu, he wa i piki ai, he wa i heke ai. Kei nga kaihautu tonu te aronga. I enei ra ko te puaki o Kahungunu ko te heke. Otira kua heke mai ano i mua i nga matua. Ka pau te whenua. Kua ngaro te mana. Kua hamatemate nga kai hautu. Inaianei kua kaihautu katoa. kua rangatira katoa. Te kupu poto, kua toha te aronga o nga mea katoa, ara kua hanumi. Hei konei pea te whakaruma nei.

(a) *Whakaruma, etc.* Ko Katorika te rangatira naana te mahi. Ko Mihingare Momona, ko Ringatu, ko Ratana, ko nga kai mahi. I mua o te timatanga o te mahi ka mea a Katorika: e hoa ma. e hiahia ana ahau me Katorika katoa koutou ka hoatu ai e au te mahi ma koutou. Ka oho mai ko Ratana, e! kaore tena e tika. Waiho mai te whakapono i tona ruma ano. He ruma ano to te mahi, ko au here-
ngi nei ta matou e hiahia ana. Hie, hie, Ratana kua tika tau. Kati, e mahi. me tou ake whakapono. Kia kua ia e pera me Papu Tutaki, i whakatu nei i a ia hei mema mo te Ropu mahi, me uru ra ano ki te hahi ratana katahi ano nga ratana ka pooti kia ia. He ruma ke to te hahi, he ruma ke to te pooti mema. No reira e Ngati Kahungunu e tika ana ra te kupu a Ngata mo taua. Kia matua mohio ra ano taua ki te whakaruma i o taua whakaaro, katahi ano taua ka ahei te hikoi tahi me era o nga iwi kua maro nei te ua ki runga ki nga rahu-
rahu hou o te wa.

(b) *Ka kaha ka rongonui etc:* He hapu kaha. he hapu rongonui, a Ngati Kahungunu i nga wa ka huri. Ahakoa ano kei te rongonui tonu ano i naianei, engari ahua hau nei, atarangi noa nei. Kaore he tuturutanga pera i mua ra. He kaha a Wairarapa i te wa i a Tamahau. He kaha a Heretaunga i te wa i a Taranaki. Kua hamate enei kai hautu, kua kaha mai ko te Wairoa. Ko te Hata Tipoki ko Turi Kara, ko Patu Terito nga kai hautu o tenei moka o Kahungunu. Kanui te rongo pai ake kia Ngati Kahungunu o te Wairoa. Kua tu to ratou nei Ropu hei whakahaere i a ratou. ara te Kahungunu Welfare League. Kanui to ratou nei kaha, ki te aru i nga whakahau a Ngata. Kei te miraka kau te nuinga. Ko tenei i te puhake nei, kei te haere ki te rapa whenua i Taupo. Kei te ahua pai tenei moka o Ngati Kahungunu. Ko nga mihingare, momona, ringatu kua whakaruma. Ko nga ratana ia kei te roha tonu, engari mo te wa poto pea.

Ko Ngati Kahungunu o Heretaunga te he rawa. O te 600 tangata 10 he pama hipi, 10 he miraka kau, 10 ahu-
whenua (agriculturist), 10 he pama tomato. I hepara. I te minita ka mutu. Ko te tokomahatanga he noho noa, he pono-